

Vergaderjaar 1992-1993

21 893

Vaststelling van regels met betrekking tot verevening van pensioenrechten bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed (Wet verevening pensioenrechten bij scheiding) en daarmee verband houdende wijzigingen in andere wetten

Nr. 7

EINDVERSLAG

Vastgesteld 7 oktober 1992

Na kennisneming van de memorie van antwoord en de nota van wijziging zijn in de vaste Commissie voor Justitie¹ nog verschillende opmerkingen gemaakt en vragen gesteld. Onder het voorbehoud dat de regering deze tijdig zal hebben beantwoord, acht de Commissie de openbare beraadslaging over het wetsvoorstel genoegzaam voorbereid.

1. Algemeen

De leden van de CDA-fractie dankten de regering voor de nauwkeurige beantwoording. Zij constateerden dat een groot aantal open aanmerkingen aanleiding had gevormd tot aanpassingen. Hiermee waren naar hun waarneming veel van de bezwaren opgeworpen door de toekomstige uitvoerders weggenomen. Een aantal principiële bezwaren is echter blijven liggen. De leden van de CDA-fractie zullen hun inbreng dan ook hoofdzakelijk op concentreren.

In het voorstel wordt terugwerkende kracht onthouden, zodat onder andere de categorie vrouwen die voor het pensioenarrest van 1981 zijn gescheiden ook thans geen recht op pensioenverrekening wordt toegekend. De rechtszekerheid staat aan het verlenen van terugwerkende kracht in de weg.

Bovendien spelen praktische bezwaren een rol. De leden van de CDA-fractie konden zich grotendeels vinden in de aangevoerde motieven voor de keuze. Zij vonden echter de consequentie, te weten aanvullende (pensioen)inkomen voor deze categorie vrouwen, niet redelijk.

Deze consequentie vloeit echter niet alleen voort uit de pensioenvereveningsregeling, maar ook uit de voorgestelde alimentatieregeling. Volgens deze regeling ontvangt aan deze vrouwen eventueel ook het recht op een aanvullende alimentatie uitkering. Gelet op het feit dat deze vrouwen vaak geen eigen inkomen en pensioen konden opbouwen, mede als gevolg van het destijds geldend verbod voor gehuwde vrouwen om te werken, moet in de visie van de leden van de CDA-fractie grond vormen tot een uiterste inspanning om naar een acceptabele oplossing te zoeken.

Uitgaande van de gedachte dat de bezwaren tegen een pensioenverre-

¹ Samenstelling:

Leden: Stoffelen (PvdA), V. A. M. van der Burg (CDA), Lauxtermann (VVD), Schutte (GPV), Krajenbrink (CDA), Korthals (VVD), Wiebenga (VVD), Laning-Boersema (CDA), Vermeend (PvdA), Brouwer (Groen Links), Kohnstamm (D66), Wolffensperger (D66), ondervoorzitter, Swildens-Rozendaal (PvdA), voorzitter, Van Traa (PvdA), De Hoop-Scheffer (CDA), Soutendijk-van Appeldoorn (CDA), Van de Camp (CDA), Biesheuvel (CDA), Jurgens (PvdA), Koffeman (CDA), Kalsbeek-Jasperse (PvdA), Zijlstra (PvdA), M.M. van der Burg (PvdA).
Plv. leden: Apostolou (PvdA), vacature CDA, Rempt-Halmmans de Jongh (VVD), J. T. van den Berg (SGP), Koetje (CDA), Dijkstal (VVD), Te Veldhuis (VVD), Van der Heijden (CDA), Schoots (PvdA), Sipkes (Groen Links), Scheltema-de Nie (D66), Groenman (D66), Van der Vaart (PvdA), Middel (PvdA), Tegelaar-Boonacker (CDA), Bijleveld-Schouten (CDA), Doelman-Pel (CDA), Hillen (CDA), Stermerdink (PvdA), Vreugdenhil (CDA), Leerling (RPF), Van Nieuwenhoven (PvdA), Van Heemst (PvdA).

keningsvariant voor deze categorie vrouwen zwaarwegend zijn, zou de oplossing in hun visie dan ook gevonden mogen worden in een aanpassing van de alimentatielimiteringsvoorstellen (wetsvoorstel 19 295 en 22 170). De leden van de CDA-fractie suggereerden in dit verband een aanpassing van het daar voorkomende artikel 157 Boek 1 BW. Waar nu de open redelijkheid- en billijkheidstoets bepalend is voor het antwoord op de vraag of verlenging van het alimentatierecht geïndiceerd is, zou daarin kunnen worden opgenomen het feit dat degenen die (verlenging van) alimentatie claimt, geen recht op pensioenverevening kan doen gelden, onder omstandigheden een grond kan vormen tot toewijzing van het verlengingsverzoek.

De leden van de CDA-fractie tilden niet zwaar aan het wezenlijke verschil in de grondslag tussen pensioenverevening en alimentatie als argument tegen koppeling van deze regelingen bij het vinden van het antwoord op de vraag hoe tegemoet te komen aan de in hun ogen gerechtvaardigde eisen van de categorie vrouwen.

Zij zagen dan ook de reactie van de regering met belangstelling tegemoet.

Een ander punt waarop de leden van de CDA-fractie wensten terug te komen, betreft de eerbiedigende werking voor huwelijksvermogensregiems die voor de inwerkingtreding van deze wet zijn tot stand gekomen. (artikel 11) Dit kan ertoe leiden dat geen recht op pensioenverevening ontstaat bij echtscheiding. Dit wordt acceptabel geacht op grond van de redenering dat partijen bij het opstellen van hun huwelijkse voorwaarden op de hoogte zijn geweest van het feit dat in gevallen waarin sprake is van een koude uitsluiting geen pensioenverevening plaats kan vinden bij echtscheiding. Aldus zou er sprake zijn geweest van een welbewuste keus.

Daar nu plaatsen de leden van de CDA-fractie een vraagteken bij.

Worden de keuzes van het huwelijksvermogensregiem met name bepaald door de mogelijkheden met betrekking tot pensioenverdeling in geval van echtscheiding. Deze leden meenden dat te mogen betwijfelen. Zij gingen ervan uit dat de keuze voor een bepaald door andere overwegingen dan de pensioenverdeling. Van een welbewuste keuze terzake kan dan ook veelal geen sprake zijn geweest. Bovendien vroegen zij of in alle gevallen partijen adequaat worden voorgelicht over deze consequentie.

Op de aanname dat dit wel het geval zal zijn, de keuze baseren dat deze keuze dus niet hoeft te gelden voor deze groep, gingen deze leden vooralsnog te ver.

Bovendien heeft niemand daar tot het arrest van 5 oktober 1990 met 100% zekerheid uitspraken over kunnen doen. Gelet op deze argumenten voelden de leden van de CDA-fractie sterke sympathie voor de suggestie van de Nederlandse Orde van Advocaten om de zaak om te draaien in die zin dat voor de bewuste groep van gevallen verevening steeds plaats zal vinden, tenzij anders is overeengekomen.

Met betrekking tot de fiscale behandeling van kosten van verevening wordt nog nader overleg gevoerd met de staatssecretaris van Financiën. De leden van de CDA-fractie informeerden naar de stand van zaken in dit overleg.

In het geval dat de vereveningsplichtige van werkkring verandert en de waarde van zijn pensioenopbouw overdraagt aan de pensioenuitvoerder van zijn nieuwe werkgever, gaat de pensioenaanspraak van de tot verevening gerechtigde automatisch mee over. Dat riep bij de leden van de CDA-fractie de vraag op welke wijze de verevenigsgerechtigde te weten komt bij welke pensioen uitvoerder te zijner tijd de aanspraak geldend moet worden gemaakt.

Met betrekking tot de discussie rond de voor-huwelijkse pensioenopbouw erkennen de leden van de CDA-fractie een zekere redelijkheid in de redenering van de regering om die buiten beschouwing te laten, nu in die gevallen (in strikte zin) niet gesproken kan worden van een gezamenlijk pensioenopbouw. Daartegenin voerden zij echter aan dat anderzijds consequenties voor de pensioenopbouw als gevolg van carrièrestijgingen die vaak nog wel zijn terug te voeren op een gezamenlijke inspanning ook niet verdisconteerd worden, hetgeen de indruk wekt dat de vereveningsgerechtigde dubbel gepakt wordt. Lijkt het de regering, zo vroegen deze leden, daarom niet redelijk de vereveningsgerechtigde te compenseren door de voor-huwelijkse pensioenopbouw toch te verdisconteren?

De leden van de CDA-fractie hadden met belangstelling kennis genomen van de argumenten tegen een nadere invulling van de weigeringsgronden voor het uitvoeringsorgaan, bij conversie. Dat had bij hen de vraag opgeroepen of toch een nadere bemiddeling niet zou kunnen worden gevonden in de bepaling dat alleen niet met het doel in verhouding staande extra kosten van het uitvoeringsorgaan de weigeringsgrond kunnen vormen.

De leden van de CDA-fractie brachten tevens nog een aantal knelpunten onder de aandacht die betrekking hebben op de aan pensioenverzekeraars opgedragen uitvoeringstaken. Het betreft de volgende in de brief van 17 september 1992 door de pensioenverzekeraars onder punt 1 t/m 3 onder de aandacht gebrachte punten:

Citaat uit de brief d.d. 17 september 1992 van Vereniging van Bedrijfspensioenfondsen, Nederlands Vereniging van Levensverzekeraars en de Stichting voor Ondernemingspensioenfondsen.

«1. Wijziging van artikel 10 van het wetsontwerp.

In onze brief van 10 april 1991 (blz. 4, 5) hebben wij aandacht gevraagd voor de tekst van artikel 10 op grond waarvan nadere regels zullen worden gesteld voor de berekening van pensioen dat betrekking heeft op deelnemingsjaren gelegen vóór de inwerkingtreding van het wetsvoorstel opgebouwde pensioen bij de verevening wordt betrokken. Men realiseert zich dat het stellen van nadere rekenregels nodig is. Deze regels zijn echter evenzeer nodig voor de vaststelling van de pensioenopbouw na de inwerkingtreding van het onderhavige wetsvoorstel.

In onze brief hebben wij dan ook aangedrongen op een aanpassing van artikel 10 op dit punt.

De tekst van artikel 10 is echter niet herzien en ook in in de M.v.A. niet ingegaan op de door ons gesignaleerde problematiek.

Gezien het voorgaande zou de tekst van artikel 10 van het wetsontwerp moeten luiden: «Bij ministeriële regeling worden onze Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid overeenstemming met onze Minister wie dat aangaat, gehoord de Verzekeringskamer, nadere regels gesteld voor de berekening van het te verevenen pensioen».

2. Afwijken van de standaardvereveningsmethode

Op grond van de tekst van artikel 5 en 5 van het wetsontwerp is het mogelijk af te wijken van de in artikel 3 opgenomen «standaardmethode» van verevening door een regeling dienaangaande in de huwelijkse voorwaarden op te nemen, of door een bij geschrift met het oog op de scheiding gesloten overeenkomst.

Uit de tekst van artikel 4 en 5 blijkt dat het de bedoeling is dat de in de huwelijkse voorwaarden vastgelegde regeling dan wel de met het oog op de scheiding gesloten overeenkomst wordt overlegd aan de pensioenuitvoerder.

Nu indiening van het formulier echter voorwaarde is voor het ontstaan van het recht op uitbetaling (constitutief vereiste) moet ook een dergelijke afwijkende regeling daarop worden vermeld. Er behoeven geen kopieën van de huwelijkse voorwaarden of het echtscheidingsconvenant aan de pensioenuitvoerder gezonden te worden. Door ondertekening en indiening van het formulier verklaren de echtgenoten dat de afwijkende afspraak is gebaseerd op de huwelijkse voorwaarden dan wel een nadere overeenkomst.

Zo kan bereikt worden dat de pensioenuitvoerder zich voor de interpretatie van de gemaakte afspraken uitsluitend behoeft te baseren op hetgeen de ex-echtgenoten in het formulier daarover verklaren en wordt de privacy zoveel mogelijk beschermd. De tekst van artikel 4 en 5 van het wetsontwerp behoeft op dit punt aanpassing

3. Indexering van het recht op uitbetaling

In de memorie van antwoord (blz. 12, 13) wordt verwezen naar de fictie van beëindiging van deelnemerschap van artikel 3, lid 1, sub b zoals omschreven in de memorie van toelichting (blz. 26), waaruit te concluderen valt dat verhoging c.q. verlagingen van de pensioenaanspraak gelegen tussen het tijdstip van scheiding en de ingangsdatum van het pensioen op basis van de toepasselijke regeling in aanmerking moeten worden genomen.

Vervolgens wordt gesteld dat in de regel in eindloonregelingen het pensioendeel van de vereveningsgerechtigde de loonontwikkeling zal volgen, terwijl in middelloonregelingen aansluiting zou kunnen worden gezocht bij de ontwikkeling of de inflatie.

Wij gaan ervan uit dat bedoeld is hier voorbeelden te geven hoe in de praktijk in een bepaald geval op basis van de toepasselijke regeling uitvoering kan worden gegeven aan de wijze van verhogen c.q. verlagen van het aan vereveningsgerechtigde toekomende recht op uitbetaling.

Op grond van de fictie van beëindiging van het deelnemerschap conform artikel 3, lid 1, sub b en de toelichting hierop (memorie van toelichting, blz. 26) lijkt evenzeer vast te staan dat voor de vereveningsgerechtigde een recht op uitbetaling ontstaat gebaseerd op een tijds-evenredige aanspraak.

Gezien het bovenstaande en het brede scala van mogelijkheden lijkt het evident dat de verhoging c.q. verlaging van het recht op uitbetaling van de vereveningsgerechtigde is afgestemd op de in een concreet geval geldende verhogingsmethodiek van de pensioenregeling.

Niet noodzakelijkerwijs behoeft hier een directe koppeling met de loonontwikkeling te liggen, nu in de praktijk velerlei verhogingsmethodieken, bijvoorbeeld op basis van overrente, voorkomen.

Een bevestiging van de juistheid van het hierboven gestelde achten wij gewenst, teneinde duidelijkheid voor de pensioenpraktijk te scheppen.» (Einde citaat)

De leden van de fractie van de Partij van de Arbeid hadden kennis genomen van de opvatting van de regering met betrekking tot het

verband tussen pensioenverevening en de voorstellen over limitering alimentatie.

Toch wilden zij, in het besef dat in een groot aantal gevallen de noodzaak hiertoe minder aanwezig is, de regering vragen, mogelijke oplossingsrichtingen te schetsen voor die groep vrouwen die vóór 1981 gescheiden is en ondanks mogelijke ander voorzieningen, toch financieel nadelige omstandigheden is komen te verkeren. De leden dachten hierbij bijvoorbeeld aan de groep vrouwen die reeds 20 jaar alimentatie heeft ontvangen en voor wie de alimentatie dus zal stoppen behoudens zwaarwegende redenen na inwerkingtreding van het wetsvoorstel beperking alimentatie, en aan de groep vrouwen die slechts korte tijd alimentatie heeft ontvangen omdat zij zelf een deeltijdbaai vonden en geen of een zeer klein eigen pensioen hebben opgebouwd. Zou de regering in haar reactie de mogelijkheid van een hardheidsclausule voor deze personen willen betrekken?

De leden van de fractie van de Partij van de Arbeid waren vooralsnog niet overtuigd door de argumenten van de regering om de gronden waarop, bij afwijking van de hoofdregel (conversie), toestemming door de pensioenfondsen slechts op grond van een aantal zwaarwegende gronden toestemming kunnen weigeren. In eerste instantie dienen betrokkenen de zekerheid te hebben dat de door hen gekozen systematiek wordt uitgevoerd. Ook de pensioeninstanties zouden gebaat kunnen zijn met meer duidelijkheid over de weigeringsgronden.

De leden van de fractie van de Partij van de Arbeid waren met de regering van mening dat de pensioenuitvoerders een belangrijke taak in onderhavige wettelijke regeling krijgen toebedeeld. De leden achtten dit des te meer reden goed inzicht te krijgen in de kosten die de uitvoerders kunnen verhalen op vereveningsgerechtigde en -plichtige. Graag zouden zij enige indicaties van de te maken kosten willen zien. Mocht op enig moment blijken dat zich op dit punt problemen voordoen dan kunnen nadere regels worden gesteld met betrekking tot de kosten van verevening. Zou de regering willen overwegen reeds nu enige regels met betrekking tot de kosten van verevening te stellen?

Naar aanleiding van bladzijde 12 en 13 van de memorie van antwoord vroegen deze leden of het niet de voorkeur zou verdienen de bedoelde wijze van indexering (namelijk op de wijze zoals in de betreffende pensioenregeling is vastgelegd) in de wet zelf vast te leggen. Graag hadden zij hierover het oordeel van de regering.

De leden van de PvdA-fractie stelden met tevredenheid vast dat hun suggestie met betrekking tot de buitenlandse pensioenen is gevolgd. Met betrekking tot de datum waarop conversie kan plaatsvinden is nu gekozen voor de datum van scheiding. De mogelijkheid om de scheiding van tafel en bed over te gaan tot conversie is daarmee komen te vervallen. Deze leden konden deze keuze op het eerste gezicht wel billijken, maar vroegen wel of bepaalde groepen hiervan eventueel nadeel zouden kunnen ondervinden. Wil de regering nagaan in welke situaties er nadeel zou kunnen optreden?

De leden van de PvdA-fractie bleven het twijfelachtig vinden dat binnen 2 jaar aan de pensioeninstanties mededeling moet worden gedaan met betrekking tot rechtstreekse vordering op het uitvoeringsorgaan. Zou hier geen oplossing gevonden kunnen worden door de termijn waarbinnen mededeling gedaan moet zijn te verlengen in die gevallen waarin zich een «nieuw feit» voordoet? Te denken valt daarbij aan de situatie dat pas na 2 jaar blijkt dat er meerder pensioenaanspraken blijken te bestaan. Het kwam deze leden voor dat met name in die gevallen waarin al geruime tijd vóór de echtscheiding niet feitelijk werd samengeleefd door echtelieden zich «nieuwe feiten» kunnen voordoen.

De leden van de VVD-fractie constateerden dan hun bijdrage aan het voorlopig verslag slecht fragmentarisch in de memorie van antwoord was terug te vinden. Zulks wekte de indruk dat de leden van de VVD-fractie een aantal onderdelen, waar andere fracties wel met name worden genoemd, eenvoudig over het hoofd hadden gezien. Aangezien het hierbij gaat om een, met name voor vrouwen, belangrijke materie, die ook in de Eerste Kamer op de nodige aandacht zal kunnen rekenen betreurden de leden van de VVD-fractie niet strikt noodzakelijk moeten zijn het voorlopig verslag door te spitten om na te gaan wat de onderscheiden fracties inhoudelijk naar voren hadden gebracht. Dat zou in de beantwoording door het betrokken ministerie weerspiegeld dienen te worden. De leden van de VVD-fractie meenden zich dan ook te kunnen herinneren dat de bijdragen van de leden van de onderscheiden fracties meestal letterlijk dan wel samengevat worden weergegeven. Zij zouden het op prijsstellen indien deze goede gewoonte in ere zou worden hersteld. De leden van de VVD-fractie vroegen zich bij nader inzien trouwens af waarom zoveel bewindslieden hadden meeondertekend. Deze bal ligt toch duidelijk bij het ministerie van Justitie? Zelfs de leden van de VVD-fractie hadden op blz. 20 van het voorlopig verslag de vraag gesteld of het niet verstandiger zou zijn voor zo'n belangrijke overeenkomst (inzake pensioenverevening) een notaris als onbevooroordeelde schakel tussen partijen in te schakelen. Bij nader inzien is de regering blijkbaar geporteerd voor de «tussenoplossing» dat uitsluiting c.q. afwijking van het gestelde in dit wetsvoorstel alleen mogelijk is bij huwelijkse voorwaarden of bij een schriftelijke overeenkomst met het oog op de scheiding. Buiten een scheidingssituatie zal derhalve steeds een notariële acte vereist zijn.

De leden van de VVD-fractie waren van mening dat dit een stap vooruit is. Toch zouden zij verder onderbouwd willen zien dat met name de vrouw die afziet van c.q. akkoord gaat met een afwijkende regeling bij «een» advocaat in goede handen is en mag rekenen op het voordeel van voorlichting en informatie, registratie en dagtekening die de regering buiten de echtscheidingssituatie, terecht, zo van belang acht dat er een notaris aan te pas moet komen. Wegen de kosten niet op het tegen het voordeel dat een acte van de notaris altijd is «terug te vinden»?

De leden van de VVD-fractie behoorden niet tot de categorie leden die «diverse vragen» stelden over pensioenverevening in verband met niet-huwelijkse samenlevingsvormen. Zij hadden zich met name geconcentreerd op de vrouwen die reeds voor het huwelijk al dan niet geruime tijd met de betrokken man hadden samengewoond. Voor deze categorie zou het mogelijk moeten zij dat bij wet reeds wordt geregeld dat tenminste deze jaren voor de verevening meetellen. Het wetsvoorstel verschaft nu de ruimte dat zulks kan worden overeengekomen.

De aan het woord zijnde leden vreesden dat deze vrije mogelijkheid op eindeloze discussie zou kunnen uitlopen. Zij vroegen wat het bezwaar zou kunnen zijn indien de wetgever in dit geval reeds regelend zou optreden. De leden waren van mening dat deze kwestie niets te maken had met andere niet-huwelijkse samenlevingsvormen die niet door scheiding kunnen worden beëindigd, aangezien daarbij geen sprake is van een huwelijk. In de onderhavige kwestie is echter wel degelijk sprake van een huwelijk. Voor de eventuele volgende vrouw worden toch wel de voor haar niet-huwelijkse jaren meegerekend?

Onder het nabestaande pensioen wordt, zo constateerden de leden van de VVD-fractie zowel weduwen- en weduwnaarspensioenen als bijzonder weduwen- en weduwnaarspensioenen verstaan.

Uit reacties die deze leden inmiddels nog ontvangen hadden bleek het niet geheel duidelijk te zijn waarom deze niet bij de pensioenverevening worden meegenomen. Volgens de regering is het nabestaandenpensioen

echter slechts voor een persoon bedoeld. Aangenomen wordt dat dit dan de laatste huwelijkspartner van de overlevende is. Waarom zou de ex-partner geen recht hebben op een deel van het nabestaanden pensioen? Voor betrokkene vervalt toch de pensioenuitkering bij overlijden van de ex-partner?

Opnieuw moesten de leden van de VVD-fractie onder de aandacht brengen, dat ook zij deze samenhang hadden gesignaleerd. Het gehele betoog van de bewindslieden in de memorie van antwoord had hen dan ook juist in hun overtuiging gesterkt dat de samenhang buitengewoon groot is. Onder bepaalde omstandigheden zullen alimentatie en pensioenverevening functioneren als «communicerende vaten». Zij juichten de beslissing van de vaste Commissie voor justitie om de beide wetsvoorstellen gezamenlijk te behandelen dan ook van harte toe.

De leden van de VVD-fractie bleven met de regering van mening verschillen dat «koude uitsluiting», die voor de in werking treding van dit wetsvoorstel is overeengekomen, impliceert dat de betrokken vrouwen van pensioenverevening zijn uitgesloten. Dit behoort geëerbiedigd te worden volgens de regering. Daarover kan men twisten, te meer daar een echtscheidingsconvenant waarin partijen geen tijdslimiet aan de alimentatie-verplichting hebben verbonden, in het wetsvoorstel inzake de limitering van alimentatie geacht worden die tijdslimiet te begeren. Een dergelijk convenant wordt dus niet geëerbiedigd. Het zag er naar uit, aldus de aan het woord zijnde leden van de VVD-fractie dat dit beoogde verschil in behandeling door de wetgever van een overeenkomst tussen partijen in beide gevallen in het nadeel van de vrouw zal uitpakken. Niet alleen daarom waren de leden van de VVD-fractie van mening dat ook huwelijksvoorwaarden op dit terrein «opengebroke» moeten kunnen worden. Zoals zij in het voorlopig verslag reeds naar voren hadden gebracht was overtuiging dat de meeste vrouwen er geen benul van hebben dat «koude uitsluiting» eveneens met zich meebrengt dat zij uitgesloten worden van een pensioenverevening. Zeker bij geruime tijd geleden gesloten huwelijken heeft men baat bij het opstellen van de huwelijksvoorwaarden niet eens bij stil kunnen staan. Zelfs na 1981 zal het lang niet altijd tot partijen zijn doorgedrongen. Indien zulks wel het geval is kunnen partijen nog altijd afwijken van de «noodzaak» tot pensioenverevening. De vraag is zelfs gerechtvaardigd of een expliciete uitsluiting reeds bij huwelijksvoorwaarden geoorloofd behoort te zijn, aangezien jonge mensen in de euforie van de huwelijksluiting, nauwelijks oog voor de desastreuze gevolgen zullen hebben. Zij gaan immers niet scheiden! Afzien van pensioenverevening behoort feitelijk pas aan de orde te komen bij de scheiding zelf indien compensatie op andere terreinen mogelijk is of omdat men zelf over voldoende financiële mogelijkheden beschikt om een verzorgde oude dag te kunnen regelen. Wat is het belang om bij huwelijksvoorwaarden reeds pensioenverevening uit te sluiten?

De leden van de VVD-fractie waren nog niet overtuigd van de juistheid van de bepaling dat pensioenverevening die niet in het kader van een arbeidsverhouding zijn opgebouwd, te weten lijfrenten, niet onder de werking van dit wetsvoorstel zullen vallen.

Juist in de «eigen zaak» waarin de vrouw nogal meewerkt en daadwerkelijk bezig is geweest met de opbouw van het «pensioen» is de lijfrente de methode om voor de oude dag te zorgen. Uiteraard kan het bij de boedelscheiding geregeld worden maar dan blijft voor deze vrouwen dit strijdpunt aan de orde. Waarom?

De leden van de VVD-fractie waren niet overtuigd van het feit dat een hardheidsclausule waardoor betrokkenen zich uiteindelijk tot de rechter zouden kunnen wenden een overbodige luxe is. Kunnen de bewindslieden zich geen enkele situatie voorstellen waardoor toch de rechter naar redelijkheid en billijkheid zal moeten oordelen? Met name professor van Mourik is van mening dat deze mogelijkheid dient te blijven bestaan.

De leden van de VVD-fractie bleven van mening dat de pensioenverevening behoort te geschieden op basis van het op de pensioendatum te verdelen bedrag. Dit bedrag wordt in twee delen gesplitst, waarbij van de helft een deel gaat naar een of meerdere ex-partners van de pensioenge-rechtigde naar rato van het aantal huwelijksjaren vermeerderd met (tenminste) het aantal voor-huwelijkse jaren dat reeds werd samenge-woond.

De leden van de VVD-fractie bleven van mening dat de kosten van de verevening niet ten laste behoorden te worden gebracht van de ex-partners. Het kon er bij deze leden niet in dat hiermede zulke bijzondere hoge kosten gepaard zouden gaan dat deze niet uit de reserve/winsten bekostigd zouden kunnen worden. Zelfs de regering is van mening dat de pensioenfondsen ruim in hun jasje steken anders zou de regering toch niet willen overgaan tot, laten we zeggen, een afroming.

De leden van de Groen Links-fractie dankten de bewindslieden voor hun antwoord en de als bijlage opgenomen cijfervoorbeelden van pensioendeling bij echtscheiding. Zij vonden het teleurstellend dat aan de door pensioenfondsen gemaakte bezwaren grotendeels werd tegemoetge-komen, terwijl dat voor diegenen voor wie de wet in belangrijke mate bedoeld was, gescheiden vrouwen, meer nadelen dan voordelen opleverde. «Door de regering is onderkend dat de voorgestelde regeling tot een verhoogde werkbelasting van de uitvoeringsorganen van pensio-enregelingen zal kunnen leiden», aldus de memorie van antwoord, blz. 3. De leden van de Groen Links-fractie ontkenden die verhoogde werkbe-lasting niet, maar vonden dat een slecht excuus in het vergevorderde automatiseringstijdperk. Temeer, waar dat voor vrouwen een oneven-redig groot nadeel kon opleveren. Zij deelden daarom het oordeel van de regering dat «dit gevolg van de voorgestelde regeling moet worden aanvaard met het oog op het maatschappelijk belang....».

Voor wat betreft gelijke behandeling van voor-huwelijkse en niet-huwelijkse samenlevingsvormen, vonden de leden van de Groen Links-fractie het te gemakkelijk om te veronderstellen dat het daarbij veelal gaat om een tweeverdienerssituatie. Dat kon immers eveneens gelden voor een (kinderloos) huwelijk. Zij vonden het belangrijk dat partners van gelijke kunnen dezelfde (pensioen)rechten konden opbouwen als gehuwden. Zij deelden de opvatting van de bewindslieden dat meetellen van voorhuwelijkse jaren niet tot gevolg hoorde te hebben dat men totstandkoming waarvan deze persoon part noch deel had gehad. Dat leek hen evident. Het pleidooi van de Groen Links-fractie-leden gold uiteraard voor die ongehuwde partners voor wie wel een taakverdeling alsmede een gezamenlijke inspanning bestond, c.q. had bestaan. Terecht, naar de mening van de leden van de Groen Links-fractie, werd in artikel 7, eerste lid, de mogelijkheid uitgesloten dat credi-teuren van de vereveningsplichtige beslag konden leggen op het deel ouderdomspensioen van de vereveningsgerechtigde.

Eveneens waren de fractieleden van Groen Links het eens met de voorgestelde gelijke behandeling van gelijkwaardige gevallen met betrekking tot buitenlandse pensioenen.

Op blz. 18 en volgende van de memorie van antwoord ging de regering afwijzend in op de voorstellen van Dierx en Kraamwinkel, zoals gepubli-ceerd in JNB 1991, blz. 247-256. De leden van de Groen-Linksfractie hechtten eraan uit het weerwoord van Dierx en Kraamwinkel op de regeringsreactie, dat zij per telefax d.d. 21-09-1992 ontvingen, te citeren:

«Zoals gezegd is de procentagemethode (....) vooral bij langdurige huwelijken een zeer billijke methode van afrekening tussen kostwinner en

huisvrouw. Hoe men het ook wendt of keert: altijd heeft en houdt de kostwinner het voordeel van een ononderbroken loopbaan, terwijl de vrouw – zeker op latere leeftijd – niet in staat zal zijn de pensioenbreuk die door de scheiding is ontstaan te helen. De man plukt exclusief de vruchten van de krachtens gemeenschappelijke inspanningen aangehouden taakverdeling. Het valt niet te ontkennen dat louter en alleen het feit dat de vrouw geheel of grotendeels afziet van betaalde arbeid, de man in staat stelt full-time of bijna full-time te blijven werken».

Dit voordeel treedt (...) in alle gevallen op, hoe vlak de carrière van de man verder ook mag verlopen. Men kan immers altijd vaststellen of de ene partner de arbeidsmarkt geheel of gedeeltelijk verlaat om het gezin te verzorgen, terwijl de ander ononderbroken de loopbaan kan voortzetten».

«Overigens zal bij een kort huwelijk aan het begin van een carrière het percentage dat de vrouw toebedeeld krijgt heel klein zijn, zodat ook om die reden de percentagemethode in die gevallen niet altijd onbillijk hoeft te zijn».

Voor die situaties, waarin de percentagemethode tot onbillijke uitkomsten leidt, stellen Dierx en Kraamwinkel een hardheidsclausule voor.

«Het derde argument van de regering, dat de percentagemethode uitgaat van onafgebroken pensioenopbouw, is onjuist», aldus Dierx en Kraamwinkel. «De vrouw krijgt immers een percentage van het totale pensioen (inclusief alle pensioenbreuken die de man nu eenmaal opliep als gevolg van bij voorbeeld periodes waarin geen pensioen werd opgebouwd enzovoorts) toebedeeld, of dat pensioen nu uit één of uit drie fondsen komt maakt voor de systematiek niets uit. Inherent aan de percentagemethode is dat er sprake is van een percentage dat voor alle pensioenfondsen hetzelfde is. In geval van waarde overdracht zal de vrouw bij het laatste fonds dat het volledige pensioen uitbetaalt – het percentage kunnen ontvangen».

Overigens wijzen de auteurs erop dat het nadeel voor opeenvolgende pensioenuitvoerders bij een scheiding zowel geldt in het kader van verrekening volgens de percentagemethode, als voor de in het wetsvoorstel voorgestelde methode en bij waarde-overdracht. Dit kon daarom volgens de leden van de Groen Links-fractie ook geen argument zijn om de door Dierx en Kraamwinkel voorgestelde percentagemethode af te wijzen. Deze leden kwam het laatste voorstel alleszins redelijk en rechtvaardig voor.

De fractieleden van Groen Links verzochten de bewindslieden tevens in te gaan op de opvattingen van Dierx en Kraamwinkel ten aanzien van het emancipatiebeleid, waar zij stellen:

«Het gaat er niet om dat de vrouw «afhankelijk» is van haar gewezen echtgenoot, het gaat er om dat hun gezamenlijk vermogen eerlijk verdeeld wordt. De bijdrage in de eventuele stijging van het verdienvermogen van de man heeft de vrouw dan al lang geleverd, zij behoort van die investeringen ook iets terug te zien».

Zij wezen erop dat waar de percentagemethode vooral geschikt is voor het verdelen van het ouderdomspensioen in traditionele huwelijken, de huidige generatie evenmin in alle gevallen een evenredige verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid tussen echtgenoten kent.

Tegen de door de regering geopperde bezwaren van conversie brengen Dierx en Kraamwinkel o.a. het volgende in:

«Met het converteren van het pensioenrecht berekend naar de procentagemethode per datum pensioenleeftijd worden alle inhoudelijke en uitvoeringstechnische bezwaren tegen het wetsontwerp ondervangen. Hierbij moet worden opgemerkt dat conversie per datum scheiding een duidelijk nadeel heeft: het stijgende verdienvermogen van de man wordt dan niet verdeeld».

Tenslotte wilden de leden van de Groen Links-fractie aanhaken bij de door Dierx en Kraamwinkel voorgestelde regeling voor de groep voor 27 november 1981 gescheiden vrouwen:

«Voor deze specifieke groep vrouwen kan een speciale regeling getroffen worden door hen bij voorbeeld maximaal 20 of 25% van het pensioeninkomen van de ex-echtgenoot toe te kennen. De betalingsplichtige kan dat niet als onevenredige aanslag op zijn inkomen beschouwen en voor de vrouw betekent het dat er toch een kleine tegemoetkoming komt voor alle zorgjaren en investeringen in de loopbaan van de ex-man. Het argument dat oude gegevens niet bewaard zijn gebleven is ons inziens niet relevant als gewerkt wordt met de procentagemethode die dan in dit geval tot een maximum wordt beperkt. Bovendien zijn de noodzakelijke gegevens altijd aanwezig: in alle gevallen kan immers bewezen worden dat er sprake is geweest van een huwelijk, hoe lang dat duurde en gedurende welke periode pensioen is opgebouwd».

De fractieleden van Groen Links verzochten de regering het voorstel van Kraamwinkel en Dierx over te nemen, te weten:

«een cohortsgewijze invoering van:

1. de procentagemethode voor alle huwelijksgoederenregimes met terugwerkende kracht tot voor Boon/Van Loon;
2. de vereveningsmethode die de regering voorstelt wordt ingevoerd voor de zogenoemde 1990-generatie waarvan economische zelfstandigheid verondersteld wordt».

De leden van de SGP-fractie hadden met belangstelling kennis genomen van de memorie van antwoord.

Deze hadden met bijzondere waardering kennis genomen van het gewijzigde standpunt van de regering met betrekking tot de inschakeling van de notaris en het voorschrift betreffende het vereiste van een notariële c.q. een mede door een advocaat ondertekende akte. Deze leden achtten de keuze van de regering temeer verdedigbaar nu in de Pensioen- en spaarfondsenwet reeds is voorgeschreven dat de afstand van pensioenrechten (door een echtgenoot) bij notariële akte dient plaats te vinden.

Deze leden onderschreven het standpunt van de regering dat de behandeling en beoordeling van dit wetsvoorstel losgekoppeld moet blijven van het nog in te nemen standpunt door de regering ten aanzien van het rapport van de Commissie voor de toetsing van wetgevingsprojecten inzake leefvormen.

Anderzijds onderschreven deze leden eveneens het standpunt van de regering dat er een nauw verband bestaat tussen pensioenverevening en alimentatie(duur). Zij meenden dan ook dat dit wetsvoorstel niet los van de wetsvoorstellen 19 295 jo. 22 170 (nouvelle) gezien kan worden en dat een samenhangende behandeling van de beide nog bij de Kamer aanhangige wetsvoorstellen sterke voorkeur verdient, ook al blijkt dat de regering niet de opvatting huldigt dat de onderhavige regeling en de regeling van de limitering van de alimentatieduur «als complimentair aan elkaar dienen te worden beschouwd» (memorie van antwoord, blz. 6). Deze leden erkenden overigens dat pensioenverevening als zodanig niet wordt beïnvloed door behoefte of draagkracht.

De leden van de SGP-fractie handhaafden voorhands hun opmerkingen in het voorlopig verslag (bladzijde 7) ten aanzien van de wenselijkheid/noodzakelijkheid van het wetsvoorstel, nu op dit punt in de memorie van antwoord, na hetgeen op dit punt naar voren is gebracht in de memorie van toelichting, niet werd teruggekomen. Zij voelden zich in dit standpunt gesteund door het feit dat in de memorie van antwoord (bladzijde 25) nog eens het aanvullend rechtelijk karakter van de voorgestelde regeling van pensioenverevening wordt benadrukt. De jurisprudentiële regeling van pensioenverevening blijft van kracht, tenzij partijen ook die hebben uitgesloten.

Dit gegeven bracht deze leden tot het plaatsen van vraagtekens bij de effectiviteit van de voorgestelde regeling. Deze vraagtekens werden nog eens vermenigvuldigd doordat in artikel 11 van het voorstel de werking van de wet wordt uitgesloten voor huwelijkse voorwaarden die vóór inwerkingtreding ervan zijn opgemaakt. Zij vroegen zich af of deze constructie, gelet op het doel van het wetsvoorstel en de doelgroep, niet ontoereikend genoemd moet worden, in die zin dat de economisch zwakkere huwelijkspartner, die op basis van het huidige systeem niet in aanmerking komt voor pensioenverevening, in veel gevallen van pensioenverevening verstoken zal blijven. Echtgenoten kunnen immers voor of tijdens hun huwelijk niet voorzien of zij ooit in een echtscheidingsprocedure verwickeld zullen raken, noch hoe hun taakverdeling geurende het huwelijk zich zal ontwikkelen. Deze leden vroegen met het oog op het vorenstaande of het niet wenselijk zou zijn dat in de wet bepaling zou worden opgenomen analoog aan de regeling van de contractsvrijheid van echtgenoten terzake van alimentatie – pas als de echtscheiding in zicht komt, mag dit punt in een convenant worden geregeld, volgens artikel 1:159 BW – zodat overeenkomsten omtrent pensioenverevening tussen (aanstaande) echtgenoten in beginsel ongeldig zijn, tenzij zij deel uitmaken van een rechtsgeldig echtscheidingsconvenant.

Ofschoon deze leden in het voorlopig verslag rechtssystematische bezwaren tegen het voorstel hadden aangevoerd tegen het voorstel voorzover sprake was van doorbreking van het huwelijksvermogensrecht, stelden zij thans de vraag of, indien de doelstelling van de regering is om alle echtgenoten gelijk te behandelen, de pensioenen niet volledig buiten huwelijksvermogensrechtelijke kader gesteld zouden moeten worden. In dit verband brachten deze leden ook nog eens de problematiek van overgangsbepaling artikel 11 ter sprake, in het bijzonder de gevallen van koude uitsluiting. Vrouwen zijn immers niet zelfstandig in staat wijziging aan te brengen in hun vermogensrechtelijke positie. Zij hebben voor verandering van de huwelijksvoorwaarden de medewerking van hun echtgenoot en vervolgens de toestemming van de rechter nodig. Mocht een scheiding dreigen dan zullen mannen zelden bereid zijn maatregelen te nemen die hun geld kosten om de positie van hun echtgenote te verbeteren.

Deze leden stelden in dit verband de vraag of het aannemelijk is dat de in koude uitsluiting gehuwde echtgenoten pensioenverrekening uitdrukkelijk hebben uitgesloten. Nu met deze wet pensioenverdeling expliciet buiten het huwelijksvermogensrecht wordt geplaatst, viel voor deze leden niet in te zien waarom hier geen incidentele uitzondering moet worden gemaakt op dat principe.

Deze leden konden niet bij voorbaat de stelligheid delen die in de memorie van antwoord koorklinkt (bladzijde 31) ten aanzien van de veronderstelling dat in de gevallen waarin sinds 1981 huwelijkse voorwaarden zijn gemaakt met koude uitsluiting, de consequentie dat geen pensioenverevening plaatsvindt een welbewuste keuze is geweest. Zij vroegen of op dit punt «harde» praktijkgegevens bekend zijn.

De leden van de SGP-fractie vroegen tenslotte nog de aandacht voor

de opmerking van de stichting voor Ondernemingspensioenfondsen (OPF) aan het adres van de vaste Commissie voor justitie dat het buiten verevening laten van het nabestaandenpensioen tot een structurele overbedeling van de vereveningsgerechtigde zal leiden; in veruit de meeste gevallen zou het een overbedeling van de vrouw betekenen. Zij vroegen met het oog daarop of de regering niet van oordeel is dat de strikt juridische redenering, die op bladzijde 20 van de memorie van antwoord wordt gevolgd, in de praktijk tot uiterst onbevredigende uitkomsten kan en zal leiden. In een bijlage bij de brief van de hiervoor genoemde brief van de OPF d.d. 17 juli 1992 waren een tweetal voorbeelden opgenomen die de financiële gevolgen van de door het wetsvoorstel gekozen verdelingsmodel.

De leden van de GPV-fractie hadden met belangstelling en op enkele hoofdpunten ook met instemming kennis genomen van de memorie van antwoord. Dat nam niet weg dat zij op andere punten vragen behielden of tot een andere conclusie kwamen.

Zo had het hen verbaasd dat de regering wat terug lijkt te komen op haar eerdere conclusie dat er voor een wettelijke regeling van pensioenverevening sprake geweest moet zijn van een huwelijk. Zij meenden nog steeds dat dit niet zonder meer leidt tot rechtsongelijkheid ten opzichte van samenwonenden. Waarom wil de regering dit punt dan opnieuw bezien in het licht van het nog uit te brengen regeringsstandpunt over het advies van de commissie-Kortman? Hoe verhoudt zich voorts de mededeling dat het probleem van de langdurige niet-huwelijkse samenlevingsvorm die gevolgd wordt door een huwelijk in het groter verband van niet-huwelijkse leefvormen zal worden bezien met het standpunt dat een eventuele voorhuwelijkse pensioenopbouw buiten beschouwing wordt gelaten?

Deze leden betuigden hun instemming met het standpunt, dat de vraag of voorhuwelijkse jaren moeten meetellen, moet worden losgekoppeld van de vraag of ook de feitelijke samenleving een recht dient te geven op pensioenverevening (memorie van antwoord, blz. 10).

De leden van de GPV-fractie deelden de mening van de regering dat de procentagemethode niet zo billijk is als wel wordt voorgesteld. Van doorslaggevend belang vonden zij in dit verband dat met de verdien capaciteit niet als een zelfstandig element van verevening rekening behoort te worden gehouden. Een hogere verdien capaciteit zal zich vertalen in een hoger pensioenrecht voor de deelnemer en bij verevening ook voor de andere echtgenoot. Overigens is de alimentatieregeling naar hun mening meer geëigend om rekening te houden met verdien capaciteit.

De leden van de GPV-fractie bleven moeite houden met het geheel buiten beschouwing laten van het nabestaandenpensioen. Leidt dit er niet toe dat in de praktijk de vereveningsgerechtigde structureel een groter aandeel krijgt dan de vereveningsplichtige? Is het ook niet inconsequent bij de regeling na de conversie aanspraken op nabestaandenpensioen wel te betrekken.

De leden van de GPV-fractie bleven overigens bezwaren houden tegen de voorgestelde conversie-regeling. Zij konden wel begrip opbrengen voor het feit dat de regering geen nadere aanduiding wil geven van mogelijke weigeringsgronden. Vormen de argumenten welke hiervoor worden gebruikt ook geen aanwijzing voor de geringe betekenis welke deze mogelijkheid in de praktijk zal hebben? Is het dan niet beter deze mogelijkheid, die op gespannen voet staat met het karakter van het ouderdomspensioen, uit de wet te laten?

2. Artikelen

Artikelen 4 en 5

De leden van de PvdA-fractie wezen erop dat pensioenuitvoerders er de voorkeur aan geven in plaats van kopieën van huwelijkse voorwaarden of het echtscheidingsconvenant, een ingevuld formulier te ontvangen waarop de relevante informatie is vermeld. Dit kwam deze leden redelijk voor, vooral ook omdat zo de privacy van de scheidenden niet onnodig wordt geschonden. (Zowel huwelijkse voorwaarden als een echtscheidingsconvenant plegen meer te regelen.) Deelt de regering deze gedachte? Zo nee, wat zijn dan daarvoor de overwegingen?

Artikel 10

Ook de leden van de PvdA-fractie vroegen naar aanleiding van de brief van de Vereniging voor Bedrijfspensioenfondsen aan de vaste Commissie voor Justitie d.d. 17 september 1992 of de regering bereid is artikel 10 zó aan te passen, dat ook de mogelijkheid wordt geopend rekenregels te stellen voor de vaststelling van de pensioenopbouw ná inwerkingtreding van het onderhavige wetsvoorstel. Deze leden gingen er van uit dat hier sprake is van een (onbedoelde?) omissie. Indien dit niet zo mocht zijn, wil de regering dan motiveren waarom artikel 10 niet in bovengestelde zin is aangepast?

Artikel 11

De leden van de PvdA-fractie bleven voordelen zien in omkering bij «koude uitsluiting», dat wil zeggen toch verevening tenzij nadrukkelijk anders is overeengekomen. Zeker geldt dit voor degenen die na invoering van dit wetsvoorstel scheiden. De veronderstelling van de regering dat degenen die na 1981 koude uitsluiting zijn overeengekomen op de hoogte zijn geweest van de gevolgen die dit heeft voor pensioenverevening achtten deze leden niet geheel overtuigend. Het kan allerm minst worden uitgesloten dat voorlichting op dit punt achterwege is gebleven.

De voorzitter van de Commissie,
Swildens-Rozendaal

De griffier van de Commissie,
Coenen